

Література

1. Баханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти: в пошуках оптимального варіанту. *Історія в школах України*. 2003. № 2. С. 6–8.
2. Гендина Н. И., Колкова Н. И., Скипор И Л., Стародубова Г. А. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях: Уч.-метод. пособ. Москва: Школьная б-ка, 2003. 296 с.
3. Кальницький Е. А. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла як підґрунтя формування концепцій інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія права. 2013. № 5 (19). 137-142.
4. Ковалев В. Дефіцит знань в сучасному інформаційному суспільстві. *Alma mater. Весник вищої школи*. 2013. № 9. С. 18-23.

Пометун Олена,
доктор педагогічних наук, професор
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПІДРУЧНИКА ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО»

Із 2022–2023 навчального року основні концептуальні положення Нової української школи впроваджуються в базовій ланці загальної середньої освіти: ухвалено модельні навчальні програми для адаптаційного (5–6 класи) циклу, а на їх основі створено підручники з предметів і курсів, у тому числі й громадянської та історичної освітньої галузі.

Сучасна навчальна книга, що нині залишається основним засобом навчання, має бути орієнтована на допомогу учням, як дізнаватись чогось нового й мислити над тим, чого вони дізнались; стимулювати їх до висування і перевірки нових ідей, порівняння цих ідей з відомими чи викладеними в джерелах інформації; стимулювати самостійні дослідження учнів, конструювання ними у процесі активної пізнавальної діяльності й інтерактивної взаємодії на уроці власних знань, умінь, ставлень і смислів.

Аналіз і узагальнення досвіду розробки підручників інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» для 5 і 6 класів [1; 2]. засвідчує, що компетентнісно орієнтована концепція навчальної книги уможливорює впровадження технології розвитку критичного мислення учнів у її структуру. Проведені нами протягом двох років (2021–2023) дослідження показали, що така імплементація збагачує методичний апарат підручника, дає змогу вчителю організувати різноманітне, ефективне активне навчання учнів, відстежувати

зростання їхнього критичного мислення й системно підвищувати якість освітнього процесу [3].

Якщо вчитель ставить за завдання розвиток критичного мислення, то робота учнів на уроці інтегрованого курсу має розгортатись поетапно: від колективного визначення того, що вони вже знають з конкретної теми та чого їм належить навчитись, питань, на які потрібно знайти відповіді – через пошук і виявлення ними за допомогою вчителя достовірних фактів, теорій, що існують, варіантів розв'язання проблем, що досліджуються – до формулювання самостійно виробленої позиції щодо явищ, які розглядались, і питань, які вирішувались.

Наголосимо, що одним із важливих і дієвих інструментів, які розвивають критичне мислення учнів, є запитання. Адже, відповідаючи на них, учні аналізують і інтерпретують інформацію, висувають ідеї та гіпотези, відстоюють власну точку зору. При цьому запитання є засобом стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності.

Розвитку критичного мислення учнів сприяє також виконання ними спеціальних пізнавальних завдань, що передбачають застосування мисленнєвих операцій, заснованих на стратегіях технології «Розвиток критичного мислення через читання та письмо».

Зауважимо також, що впровадження в практику створених нами підручників з історії свідчить, що застосовувані в них такі прийоми і методи як-от «Діаграма Венна», «Бортовий журнал», таблиця «Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися», «Кластер», «метод опорних слів», «Порівняльна таблиця», «Товсті» та «тонкі» запитання, «Читання з маркуванням тексту» та ін. довели свою ефективність.

До особливостей технології критичного мислення відносимо і спеціальну структуру уроку. Її основними етапами визначаємо такі як вступна, основна та підсумкова частини, що, своєю чергою, потребують відповідних завдань та певної організації діяльності учнів. Ця структура уроку визначає принципи побудови пізнавальних завдань і порядок їх представлення в підручнику, який відповідно певною мірою моделює структуру уроку (організації навчально-пізнавальної діяльності в межах уроку) [4, с. 66].

Виходячи з означених вище положень, у підручнику мають бути представлені завдання для: 1) актуалізації наявних в учнів знань або уявлень; 2) мотивації їхньої навчальної діяльності; 3) осмислення нової інформації і конструювання нових знань і смислів; 4) узагальнення, систематизації і рефлексії. Такі завдання мають бути розташовані в підручнику у послідовності, визначеній вищеописаною структурою уроку з розвитку критичного мислення.

Отже, для забезпечення системної роботи вчителя і учнів над формуванням і розвитком критичного мислення необхідними є: постановка і опрацювання запитання різних типів; виконання учнями спеціальних пізнавальних завдань, сформульованих з урахуванням мисленнєвих операцій (зокрема вищого рівня), потрібних для їх вирішення; запровадження спеціальних стратегій/технік, сфокусованих на активізації мислення учнів.

Означені інструменти використані нами у розробці інноваційних підручників інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти «Досліджуємо історію і суспільство» для 5 і 6 класів.

Література

1. Пометун О., Малієнко Ю., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів заг.сер.освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2022. 176 с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1675-doslid-istoriyi-pometun.html>
2. Пометун О., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів заг.сер.освіти. К. : Видавничий дім «Освіта», 2023. 256 с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/2608-istoriia-6-klas-pometun-2023.html>
3. Пометун О.І. Методика роботи з підручниками в інтегрованому курсі «Досліджуємо історію і суспільство». Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року: методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекоїної: Ін-т педагогіки НАПН України. [Електронне видання] Київ : Педагогічна думка, 2023. С.68–71. URL : <https://undip.org.ua/library/zahalna-serednia-osvita-ukrainy-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-vidbudovy-realii-dosvid-perspektivyv-metodychni-rekomendatsii/>
4. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії : методичний посібник [Електронне видання]. Київ : Конві Прінт, 2021. 250 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/729252/>

Циватий Вячеслав,
канд. іст. наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

МІЖКУЛЬТУРНИЙ КОУЧИНГ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.03 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ) В УМОВАХ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ОСВІТНЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС

В умовах повномасштабного вторгнення держави-агресора росії в Україну – особливо актуалізувалося питання навчання історії в закладах середньої освіти та підготовки фахівців в ЗВО із предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія). В умовах трансформації сучасної моделі підготовки здобувача вищої освіти, і в першу чергу – за спеціальностями педагогічного спрямування – як відповідь на нові загрози й виклики мондіалізованого світу ХХІ століття, актуалізувалося питання формування